

مدیوم فراموش شده

اما غنی تله تئاتر پیشینه‌ای طولانی دارد

از یاد رفته

مازیار معاوونی
منتقد سینما

این ادعا که درصد قابل توجهی از مخاطبین نه‌چندان پرتعداد سال‌های اخیر تلویزیون با گونه‌ای به نام تله تئاتر (تئاتر تلویزیونی) ناآشنا باشند و خاطره و پیشینه ذهنی از این مدیوم خاص نمایشی نداشته باشند، ادعای گزافی

نیست. به هر حال وقتی از تولید آخرین آثار متعلق به این گونه نمایشی، زمانی نزدیک به بیست سال گذشته و حتی بازپخش آثار قدیمی و تکرار آن هم از بیش از یک دهه پیش متوقف شده، بدیهی است که این گونه خاص والبه قابل احترام نمایشی در ذهن مخاطبین قدیمی تلویزیون کمرنگ شده و در حافظه بینندگان نسل‌های جدید سابقه و پیشینه‌ای نداشته باشد.

ناگهی به تاریخچه ساخت تله‌تئاتر نشان می‌دهد این مدیوم از همان سال‌های آغازین راه‌اندازی تلویزیون ملی و حتی پیش‌تر در سال‌های فعالیت تلویزیون خصوصی «ثابت‌پاسال» (۱۳۴۵-۱۳۳۶) در دستور کار بوده و چهره‌های قدیمی حوزه تئاتر همزمان با رونق تلویزیون، به کار تنظیم متن‌های درخشان نمایشی جهان و آماده‌سازی آن برای اجرا مطابق استانداردهای تلویزیونی روی آورده بودند و قدمت این گونه فرهیخته‌تر نمایشی که همیشه مخاطبان خاص و با مطالعه‌تر خود را داشته، حتی بیشتر از سریال‌های اولیه تاریخ تلویزیون است که در راستای روند جذب مخاطب و سرگرمی‌سازی، با مضامینی سطحی و عامه‌پسند تولید می‌شده‌اند. تله‌تئاترهایی نظیر «اسب سیرک» (۱۳۳۹) به کارگردانی جعفر والی، «جعفرخان از فرنک برگشته» (۱۳۴۴) و «لولو سر خرمن» (۱۳۴۵) و «رعد در

خیابان» (۱۳۴۵) هر سه به کارگردانی علی نصیریان، «گاو» (۱۳۴۴) با هدایت عزت‌الله انتظامی و بسیاری از آثار دیگر که براساس متن‌های نمایشی ایرانی و فرنگی جلوی دوربین رفتند و متأسفانه به دلیل پخش زنده و عدم ضبط تعدادی از آنها و اختلالات سیستم آرشivio تلویزیون، چه از منظر فنی و طریقه نگهداری و چه به لحاظ التهابات دوران انقلاب که آسیب به بخشی از منابع آرشivیو را موجب شد، بسیاری از این منابع ارزشمند آرشivیو دیگر در دسترس علاقه‌مندان آثار نمایشی نیستند. اما مدیوم تله‌تئاتر در دوران پس از انقلاب هم شروع و استمرار خوبی داشت و از همان سال‌های ابتدایی دهه شصت تا اواسط دهه هشتاد، بسیاری از متون نمایشی قابل تأمل ایرانی و خارجی با همکاری تلویزیون و کارگردانانی از نسل‌های مختلف هنر تئاتر ساخته و از قاب این رسانه پخش شدند؛ آثاری که هم در

گزارشی از دومین ورکشاپ نقاشی تهران طی ۴۵ سال گذشته ژانر پرتره کهنه‌شدنی نیست

مختلف نسبت به هستی‌شناسی کار خودشان چطورمی‌است و کارها را هماهنگ دربیاورند تا بدون امضا کارشان شناخته شود». به اعتقاد وکیلی این ورکشاپ اگر از طریق یک دانشگاه برگزار می‌شد و ثبت‌نامش اصولی صورت می‌گرفت و بیننده بیشتری داشت، تأثیرگذارتر بود. اگر در این ورکشاپ کسی خواست جمع‌بود ساختار زیبایی‌شناسانه کار نقاشان را متوجه می‌شد؛ مثل اینکه چه کسی به پرتره توجه جدی دارد و چه کسی شخصیت‌سازی کرده، شباهت برایش مهم نبوده، به کل کار توجه کرده، چه کسی انتزاعی کار کرده و اگر یک سخنرانی در انتهای کار بود تا نقاشان دیدگاه شان را بیان کنند و

دوران کم‌بضاعتی تلویزیون به لحاظ شرایط دشوار جنگی به داد آتنن این رسانه رسیدند و با هزینه‌های کم تولید (در قیاس با سریال‌های تلویزیونی که ساخت‌شان در فضا‌های باز و لوکیشن‌های متعدد خارجی، بودجه و امکانات فراوانی می‌طلبید) کنداکتور محدود آن بازه زمانی را سر پا نگه داشتند، هم به جهت تصویر فضایی متفاوت با اتمسفر غالب جامعه متأثر از وضعیت جنگ، در دور نگه داشتن مخاطبین از اضطراب حتی برای زمانی محدود مؤثر بودند و شاید از همه اینها مهم‌تر در ارتقای سطح فرهنگی جامعه و تشویق مخاطبین رسانه پربیننده تلویزیون به مطالعه‌گونه ادبی ارزشمند نمایشنامه و نیز افزایش انگیزه برای آشنایی با هنر مهجور تئاتر کارآمد بودند. تله‌تئاترهایی همچون «سوزن‌بانان» (۱۳۶۳) به کارگردانی داریوش مؤدبیان، «بازرس وارد می‌شود» (۱۳۶۹) به کارگردانی رضا بابک و «تله‌موش» (۱۳۷۶) ساخته حسن فتحی از جمله آثار درخشان و ماندگار این دوره زمانی بیست‌وپنج ساله بودند که رد‌ماندگاری از خود بر حافظه نمایشی بینندگان سال‌های دورتر تلویزیون گذاشته‌اند.

اما جریان خوب و مستمر تولید تله‌تئاتر از اواخر دهه هفتاد خورشیدی دچار کندی و اختلالاتی شد که بی‌تردید مهم‌ترین دلیل آن را می‌توان ناشی از تصمیم‌نستجیده مدیران وقت تلویزیون برای انتقال تولید و پخش این گونه نمایشی از خانه اصلی آن، یعنی شبکه دوم تلویزیون به شبکه تازه تأسیس‌تر چهار دانست. در آن مقطع زمانی استدلال مدیران وقت تلویزیون این بود که با توجه به مأموریت شبکه چهار برای پوشش دادن مخاطبین فرهیخته‌تر تلویزیون، می‌بایست ساخت و پخش گونه فرهیخته‌تر و خاص‌تر تله‌تئاتر به این شبکه محول شود؛ تصمیمی اشتباه که به‌مثابه قطع اتصال یک فرزند از دامان مادر خود و فرار رسیدن روزهایی بد و تلخ برای این گونه ارزشمند نمایشی بود؛ روزهایی که البته به تدریج از راه رسیدند به شکلی که ظرف کمتر از ۱۰ سال، نه‌تنها تولید تله‌تئاتر در تلویزیون به کلی متوقف که چند سال

بعد حتی بازپخش تله‌تئاترهای قدیمی هم از دستور کار خارج شد تا تله‌تئاتر کم‌کم به دست فراموشی سپرده شود. البته بجز مقوله انتقال نستجیده به شبکه دیگر، مقولاتی همچون تولید انبوه فیلم‌های تلویزیونی (تله‌فیلم) و تغییر فرمول پخش سریال‌ها از هفتگی به هر شب که واکنشی کفی به آغاز پخش سریال‌های دوبله شده از شبکه‌های فارسی‌زبان آن سوی آبی محسوب می‌شد، همه و همه سبب شدند بودجه و امکانات تلویزیون آنچنان به کار گرفته شود که تولید تله‌تئاتر به عنوان یک گونه نمایشی با مخاطب محدود، به کل از اولویت محسوب می‌شد،

تولویزیون خارج شود. استمرار توقف تولید و پخش تله‌تئاتر از تلویزیون که متأسفانه هیچ افق روشنی هم برای پایان دادن به آن مشاهده نمی‌شود، تبعاتی چندگانه خواهد داشت: از یک سو آن انگیزه و نیروی مشوقی که این گونه نمایشی به بینندگان به‌خصوص قشر جوان برای آشنایی با هنر تئاتر، تماشای آثار صحنه‌ای و مطالعه متون نمایشی تزریق می‌کرد، به کل از دست رفته است؛ امکانی که در نگاهی فراگیرتر، ارتقای سطح فرهنگ و بیش عمومی میلیون‌ها بیننده تلویزیونی را هم به دنبال داشت. از سوی دیگر امکان دعوت از بازیگران خوب ولی گمنام عرصه تئاتر صحنه‌ای به قلاب تصویری تلویزیون نیز در شرایط کنونی فراهم نیست؛ درپچه‌ای که در گذشته، معرفی چهره‌های مطرح به عرصه سریال‌های تلویزیونی و سینمایی (و البته در معیار امروزی شبکه نمایش خانگی) را سرعت می‌بخشید. از اینها وقت تلویزیون این بود که با توجه به مأموریت شبکه چهار برای پوشش دادن مخاطبین فرهیخته‌تر تلویزیون، می‌بایست ساخت و پخش گونه فرهیخته‌تر و خاص‌تر تله‌تئاتر به این شبکه محول شود؛ تصمیمی اشتباه که به‌مثابه قطع اتصال یک فرزند از دامان مادر خود و فرار رسیدن روزهایی بد و تلخ برای این گونه ارزشمند نمایشی بود؛ روزهایی که البته به تدریج از راه رسیدند به شکلی که ظرف کمتر از ۱۰ سال، نه‌تنها تولید تله‌تئاتر در تلویزیون به کلی متوقف که چند سال

ورکشاپ در گالری تمرینی برای نهادسازی در متن هنر

نقش گالری‌ها در جهان امروز دیگر به نمایش و فروش آثار محدود نیست. گالری، اگر بخواهد در قامت نهادی مؤثر در زیست‌بوم هنر ظاهر شود، باید سازوکارهایی برای تولید دانایی، تربیت مخاطب و گسترش زیست هنری بیافریند. در این میان، برگزاری ورکشاپ‌های تخصصی نه برنامه‌ای جانبی، که بخشی از مأموریت هویتی گالری معاصر است. ورکشاپ، در ساده‌ترین معنا، تمرین یادگیری است؛ اما در بستر گالری، تبدیل به فضایی می‌شود برای انتقال تجربه، بازتعریف نسبت مخاطب و هنر و خلق گفت‌وگو. این تجربه، در گالری‌های پیشرو جهانی تثبیت شده: از Tate Modern که با «Tate Exchange» گالری را به آزمایشگاهی اجتماعی بدل کرد، تا MOMA که با دوره‌های آموزشی‌اش میان آموزش و تجربه زیسته پلی فعال ساخته است. در گالری‌های خصوصی نیز نمونه‌های روشنی چون Gagolian و Zwirner نشان می‌دهند که چگونه می‌توان از دل یک ورکشاپ، مخاطب را از تماشاچی به مشارکت‌کننده ارتقا داد.

در فضای ایران، این مدل می‌تواند پاسخی به چند بحران هم‌زمان باشد: نبود آموزش پیوسته، گسست میان نسل‌ها و غیبت نهادهای تولید دانش بومی در هنر معاصر. گالری‌هایی که به شکل‌گیری جریان‌های یادگیری متعهد می‌شوند، عملاً در حال سرمایه‌گذاری بلندمدت بر مخاطب، بر ذائقه و بر آینده نهاد هنرند.

در آینه‌ای که بسیاری تنها به بقا می‌اندیشند، ورکشاپ می‌تواند یکی از دقیق‌ترین اشکال کنش فرهنگی باشد؛ تلاشی آرام اما ماندگار برای ماندن در متن تحولات، نه در حاشیه بازار.

تنوع در فعالیت‌های گالری با ورکشاپ‌ها

در سال‌های اخیر نقش گالری‌ها در فضای فرهنگی کشور از صرف نمایش آثار هنری فراتر رفته و به بستر برای گفت‌وگو، آموزش و تعامل با مخاطب تبدیل شده است. برگزاری ورکشاپ‌های هنری نه تنها پاسخی به نیاز روز جامعه هنری است، بلکه ضرورتی برای پویایی و ماندگاری گالری‌ها در زیست‌بوم فرهنگی معاصر محسوب می‌شود. ورکشاپ‌های هنری فرصتی فراهم می‌آورد تا مخاطبان با روند خلق اثر آشنا شده و از حالت تماشاگر صرف خارج شوند. این تجربه، پیوند عمیق‌تری میان هنرمند و مخاطب ایجاد کرده و فهم عمومی از هنر را تقویت می‌کند. همچنین، ورکشاپ‌ها بستر مناسبی برای کشف استعدادها و نو و حمایت از نسل جدید هنرمندان فراهم می‌سازند. از سوی دیگر، این برنامه‌ها موجب تنوع در فعالیت‌های گالری، افزایش بازدید عمومی و تعامل مستمر با جامعه می‌شوند؛ عاملی که در حفظ و گسترش مخاطب، خصوصاً در میان دوستداران هنر نقش کلیدی دارد. در فضای فرهنگی امروز که مخاطب به دنبال تجربه مشارکتی و درک مفاهیم خلاق است، گالری‌ها با برگزاری ورکشاپ‌های هنری می‌توانند پاسخی مؤثره به این نیاز بدهند. همچنین برگزاری مستمر چنین رویدادهایی، گامی مؤثر در جهت تقویت اقتصاد هنر، ترویج فرهنگ گفت‌وگو و ایفای نقش فعال‌تر گالری‌ها در ترویج هنر معاصر است. در شرایطی که هنوز هم بسیاری از مخاطبان با هنر معاصر احساس بیگانگی می‌کنند، ورکشاپ‌ها ابزاری برای ساده‌سازی مفاهیم پیچیده، تشویق به گفت‌وگو و کاهش فاصله میان هنر و جامعه هستند. در نهایت، گالری‌هایی که نقش تعاملی خود را جدی می‌گیرند، نه‌تنها در ارتقای فرهنگ هنری جامعه مؤثرند، بلکه خود را به عنوان نهادهایی پویا، پشرو و مرتبط با نیازهای زمانه معرفی می‌کنند. در این میان، ورکشاپ‌های هنری یکی از راهکارهای کلیدی برای تحقق این رویکرد آینده‌نگر هستند.

پخش
تله تئاتر
می‌تواند
جایگزین
بسیار
مؤثری برای
خانواده‌ها
باشد که با
کمترین
هزینه ممکن،
بیشترین
استفاده
فرهنگی،
نمایشی و
سرگرمی را
ببرند

خبر

اولین جلسه شورای سیاست‌گذاری جشنواره موسیقی فجر برگزار شد

تأکید معاون هنری بر حضور پررنگ بانوان در جشنواره چهل‌ویکم

نخستین نشست شورای سیاست‌گذاری چهل‌ویکمین جشنواره بین‌المللی موسیقی فجر با حضور نادره رضایی معاون امور هنری وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، بابک رضایی مدیرکل دفتر موسیقی وزارت فرهنگ و اسحاق شکرى مدیرعامل انجمن موسیقی ایران در محل دفتر موسیقی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برگزار شد.

در این نشست مینا افتاده، ستاره بهشتی، بهزاد عبدی، شهرام مرامی، نصیر حیدریان، حجت فرجیان و ملینا مزارعی اعضای شورای سیاست‌گذاری این دوره از جشنواره نیز حضور داشتند.

نادره رضایی در این خصوص گفت: «اعضای این شورا با تمام دغدغه‌مندی خود برای ایران، به منظور برپایی هرچه بهتر چهل‌ویکمین جشنواره فجر فعالیت می‌کنند. جشنواره موسیقی فجر دستاوردهای زیادی داشته است؛ هرچند در همراه‌کردن هنرمندان در این حوزه دشواری‌هایی وجود دارد و آنچه طی شده با ملاحظات و گلايه‌هایی همراه است که درعين اینکه چالش‌های پیش‌رو بسیار است و ممکن است آنچنان که ضرورت داشته در گذشته در این زمینه در مقاطعی تعاملات به خوبی شکل نگرفته و خیلی موفق عمل نکرده‌ایم، اما دستاوردها و داشته‌های چشم‌گیر و پررنگی در این حوزه به دست آمده است.»

او در خصوص اهمیت توجه به نسل‌نو و بهره‌گیری از ظرفیت زنان تأکید کرد: «امیدواریم حضور پررنگ‌تر زنان در چهل‌ویکمین جشنواره موسیقی فجر، یک حضور نمادین و اسامی نباشد بلکه به‌عنوان نییی از سرمایه فکری، هنری و تجربی جامعه، در این جشنواره مؤثرتر از گذشته نقش‌آفرین باشند. حضور زنان و نسل‌نو در این حوزه مهم است. بازنگری در برگزاری جشنواره و استفاده از ظرفیت‌های نو و نسل جوان می‌تواند خروجی متفاوتی ایجاد کند و منجر به برگزاری یک جشنواره متنوع‌تر، بانشاط‌تر و خلاقانه‌تر شود.»

رضایی با اشاره به وقایع اخیر کشور اظهار کرد: «آنچه که در این روز جنگ تحمیلی گذشت، توانست انسجام و وحدت ایران را بیش‌تر کند و باید قدردان آن باشیم. این جشنواره، باید متناسب با فضای جامعه و ضرورت امروز ایران، جشنواره‌ای با تم ایران و همبستگی تکثیرپذیر باشد و ضروری‌ست بستری ایجاد کنیم که موجب تقویت روحیه همبستگی و تاب‌آوری ملی در کنار جشن انقلابی فجر شود.»

رضایی با تأکید بر آموزش و پرورش هنری نیز افزود: «باید از ظرفیت هنرستان‌ها در جشنواره موسیقی فجر استفاده شود. سال گذشته نیز حضور وزیر در جشنواره، برای اجرای هنرستان‌ها بود تا باعث ایجاد انگیزه در آنها شود. باید این نگاه مداوم داشته باشد و برای آن برنامه‌ریزی شود.»

معاون هنری افزود: «در چهل‌ویکمین جشنواره موسیقی فجر باید جریان‌سازی شود. هیچ چیزی به اندازه هنر نمی‌تواند صدای رسانی باشد برای روایت آنچه در جنگ هنر، روایت آنچه اتفاق افتاده را به نمایش گذاشت و با ساخت و تکمیل روایت، با روایت‌های دروغینی که قلب واقعیت می‌کنند مقابله کرد. تلاش کنیم با روندی مطلوب در جشنواره، جریان‌سازی شود و هنر به میان مردم برود و قسمت جامعه‌محور آن برجسته شود.»

بابک رضایی مدیرکل دفتر موسیقی ویژگی بزرگ این دوره از جشنواره موسیقی فجر را حضور گسترده‌تر بانوان عنوان کرد و گفت: «هم در تشکیل شورای سیاست‌گذاری و هم در برنامه‌ریزی‌های آتی برای جشنواره و سیاست‌گذاری‌های اجرایی تاش شده نگاه ویژه‌ای به بانوان داشته باشیم. حضور ویژه بانوان در چهل‌ویکمین جشنواره بین‌المللی موسیقی فجر، یک مطالبه جدی است که توسط بانوان جامعه مطرح شده و وظیفه و مسئولیت ماست که این درخواست و مطالبه محقق شود و ایده‌ها، طرح‌ها و برنامه‌های جدیدی که در این راستا و مسیر قابلیت اجرایی دارند مطرح و بررسی شوند.»